

Тема 4. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища

План.

1. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Алгоритм створення інклюзивної групи.
2. Створення освітнього інклюзивного середовища. Взаємозв'язок закладу освіти із ІРЦ.
3. Універсальний дизайн в освіті.
4. Скаффолдинг та стратегії універсального дизайну у навчанні.
5. Ресурна кімната у закладі освіти.

Основні поняття:

Самостійна робота

Розкрити специфіку діяльності Інклюзивно-ресурсного центру на основі аналізу Інтернет-джерела (*ІРЦ за вибором студента*).

Література, інтернет-ресурси:

➤ Архітектурна доступність шкіл: навч.-метод. посіб./за заг.ред. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В.; кол. авторів: Азін В. О., Грибальський Я. В., Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В. – К: 2012.-88 с.

➤ Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. Азін В. О., Грибальський Я. В., Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В. – К. 2013. - 128 с.

➤ Новий освітній простір: Рекомендації. – Режим доступу: <http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/upload/%D0%9D%D0%9E%D0%9F.pdf>

<https://rcpio.ippo.kubg.edu.ua/?p=2414>

Порядок організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 № 530 (зі змінами), регламентує здобуття дошкільної освіти вихованців з ООП відповідно до Державного стандарту за допомогою найбільш прийнятних для таких дітей методів і способів. Тож давайте розглянемо основні норми щодо запровадження та реалізації цієї системи освітніх послуг в умовах воєнного стану.

Відповідно до Положення про заклад дошкільної освіти зарахування дітей з особливими освітніми потребами здійснюється наказом керівника ЗДО на підставі таких документів:

- заяви про зарахування, поданої особисто одним із батьків або іншим законним представником дитини;
- копії свідоцтва про народження дитини;
- медичної довідки, виданої відповідно до ст. 15 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», разом з висновком про те, що дитина може відвідувати ЗДО;
- висновку ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини (далі – Висновок). *На період воєнного стану дозволяється надавати їхні копії. Висновки, видані до 1 січня 2022 р., є дійсними до закінчення строку їх дії або до видачі нового висновку в установленому порядку.*

За наявності інвалідності в дитини до заяви додаються:

- копія медичного висновку, надана лікарсько-консультативною комісією, або копія посвідчення особи, яка одержує державну соціальну допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю»;
- копія індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю.

Інклюзивна група утворюється в обов'язковому порядку за наявності однієї такої заяви. Кількість вихованців із ООП в такій групі має становити:

- ✓ не більше однієї дитини, яка потребує четвертого чи п'ятого рівня підтримки;
- ✓ не більше двох дітей, які потребують третього рівня підтримки;
- ✓ не більше трьох дітей, які потребують другого рівня підтримки.

Згідно з Постановою КМУ від 26.04.2022 № 483 у період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) гранична кількість дітей з ООП в інклюзивних групах, визначена цим Порядком, не застосовується! Заклад освіти не може відмовити в організації інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами та створенні інклюзивної групи.

Якщо у Висновку відсутня інформація про рівень підтримки дитини, вона зараховується до групи ЗДО відповідно до складності її порушень з урахуванням

рекомендацій команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП (далі – Команда супроводу) за участю фахівців ІРЦ.

У разі створення інклюзивної групи вводиться посада асистента вихователя (з розрахунку одна штатна одиниця на одну групу). Цей фахівець забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу, бере участь у розробленні та виконанні індивідуальної програми розвитку (далі – ІПР), адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з ООП.

За рекомендаціями ІРЦ та письмовою заявою одного з законних представників дитини заклад освіти забезпечує доступ до освітнього процесу асистента дитини з ООП, який має проходити медичний огляд відповідно до вимог законодавства.

Особливості організації інклюзивного освітнього середовища:

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей світу, ґрунтується на тому, що всі діти — цінні й активні члени суспільства. Тому організація освітнього простору повинна будуватися на таких складових інклюзивного навчання, *як інклюзивна культура, інклюзивна політика та інклюзивна практика.*

Інклюзивна культура несе філософію інклюзивної освіти будується на інклюзивних цінностях та є загальною для всіх співробітників школи. Спосіб впровадження інклюзивної освіти стає відчутним для всіх учасників співтовариства.

Інклюзивна політика повинна відображати інклюзію у всіх шкільних документах, стратегіях та інституційному розвитку. Документи, розроблені школою, мають передбачати чіткі стратегії розвитку дитини та інклюзивного простору, в якому вона знаходиться.

Інклюзивне навчання ставить серйозні завдання перед освітньою системою і функціонуванням закладу освіти, мобілізує до злагодженості роботи колективу, удосконалення програм і методів навчання, стимулюючи розвиток компетенції вчителів та інших фахівців.

Дайте відповіді на наступні запитання методом мозкового штурму та відкритого мікрофону

- ✓ Які фізичні пристосування допомагають нам пересуватися з важким багажем по вулиці і в будівлі?
- ✓ Які фізичні пристосування допомагають нам орієнтуватися у незнайомому середовищі?
- ✓ Як фізичні пристосування допомагають людям з особливими потребами?
- ✓ Чи потрібно змінювати умови та пристосування в містах та селищах? Де це потрібно більше?
- ✓ Чи приходилось вам стикатися з труднощами, які виникали у людей з особливими потребами? (*бачити чи допомагати*)

Універсальний дизайн — це стратегія, спрямована на те, щоб проектування і компоненти будь-якого середовища, виробів, комунікацій, інформаційних технологій чи послуг були однаково доступні чи зрозумілі всім та відповідали вимогам спільного користування.

Універсальний дизайн є економічно ефективним підходом, бо задовольняє потреби всіх користувачів уже на початковому етапі розроблення та проектування, таким чином уникаючи майбутні нераціональні витрати.

Універсальний дизайн потрібний усім, та особливо:

- батькам з малими дітьми;
- дітям у школах;
- пацієнтам у лікарнях;
- дітям до 7-ми років;
- людям похилого віку;
- людям з інвалідністю;
- вагітним жінкам;
- людям з великою масою тіла;
- людям низького чи високого зросту;
- будь-якій людині, якщо в певний період часу вона менш уважна або менш мобільна;
- педагогам, які мають інвалідність та хочуть займатися улюбленою справою;
- батькам, які мають інвалідність;
- представникам громадських організацій, які опікуються особами з особливими потребами;
- представникам публічної влади (зазвичай у закладах освіти розташовуються виборчі дільниці; для проведення семінарів, тренінгів тощо з різних питань).

Тобто, універсальний дизайн важливий не тільки для осіб з інвалідністю, але й для більшості осіб нашого суспільства. При цьому не варто забувати, що на певних етапах життя кожен із нас може належати до цієї категорії людей.

У 1970 році американський архітектор Майкл Біднер висунув ідею, що функціональний потенціал кожної людини посилюється, коли знімаються довколишні бар'єри — фізичні та ментальні. Американський архітектор Рон Мейс почав використовувати термін «універсальний дизайн» з 1997 року.

Універсальний дизайн в освіті — це дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання усіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну (*Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 N 2145-VIII*).

Універсальний дизайн освіти — це підхід, що забезпечує філософську основу для розроблення широкого спектру навчальних продуктів та довідків з урахуванням потреб усіх учнів із самого початку. Це стосується не тільки аспектів освітнього процесу: навчальної програми, навчального плану,

оцінювання знань, методів викладання, шкільного дизайну, бібліотеки, спортивних майданчиків, гуртожитків, веб-сайтів, інструкцій, але й шляхів реформування публічного управління освітою осіб з особливими потребами.

Принципи універсального дизайну:

- принцип рівності та доступності середовища для кожного
- гнучкість у використанні середовища
- простота та інтуїтивність використання незалежно від досвіду, рівня освіти користувачів, мовленнєвого рівня та віку
- сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості користувачів
- терпимість до помилок користувачів – дизайн зменшує можливі наслідки несподіваних і ненавмисних дій
- не призводить до втоми – дизайн розраховано на незначні фізичні ресурси користувачів.
- наявність необхідного простору при різних підходах до навчання, незважаючи на фізичні особливості та мобільність користувача.

Структура універсального дизайну заснована на таких принципах:

- використання різноманітних методів для представлення інформації, легкого сприйняття та розуміння інформації,
- надання учням альтернативних способів діяти і демонструвати те, що вони знають,
- використання інтересів учнів, пропонуючи вибір навчального змісту та способів мотивування учнів, пропонуючи різні рівні складності.

Універсальний дизайн освіти не суперечить іншим методам і практикам. Він фактично включає і підтримує багато сучасних, заснованих на дослідженнях підходах до навчання, таких як:

- ✓ спільне навчання (групова робота),
- ✓ диференційоване навчання,
- ✓ оцінка, заснована на успішності,
- ✓ навчання в процесі реалізації проекту,
- ✓ мультисенсорне навчання,
- ✓ теорія множинного інтелекту,
- ✓ принципи навчання, орієнтовані на учня та ін.

Чи можете ви навести приклади фізичних бар'єрів, інформаційних, інституційних, ментальних?

Приклади фізичних бар'єрів: відсутність пандусів, необладнані туалети; *інформаційних:* відсутність субтитрів чи перекладача на жестову мову, дрібний шрифт; *інституційних:* невиконання, або часткове невиконання законів, положень тощо; *ментальних:* наші упередження і ставлення.

Бар'єром в освіті може бути сама навчальна програма і методи викладання! Універсальний дизайн освіти, чи інклюзивний дизайн —

особливий підхід до навчання, який виправляє основний бар'єр у навчанні — негнучкі навчальні програми.

Скаффолдинг та стратегії універсального дизайну у навчанні

Варто зазначити що, універсальний дизайн — це створення особливого освітнього середовища, де кожна людина навчається «по-своєму» і цінність дитини не залежить від її здібностей і досягнень. Виходячи з цього, доречним буде визначення Л.С. Виготського «зони найближчого розвитку», коли «навчання веде за собою розвиток». Відповідно до цієї моделі те, що сьогодні дитина робить у співпраці з педагогом, завтра вона зможе робити самостійно. Тому навчання виявляється найбільш плідним тільки тоді, коли воно відбувається в межах періоду, що визначається «зоною найближчого розвитку». Цей період називають сензитивним.

Як не нашкодити дитині зайвою увагою і визначити «зони допомоги»?

Грунтуючись на теорії «зони найближчого розвитку» Л.С. Виготського, *Джером Брунер* запропонував термін «*підтримка*» (scaffolding). Термін «підтримка» використовується для опису інструментів, які вчитель надає учням для того, щоб допомогти їм бути успішними при виконанні складних завдань. Ця метафора особливо вдала для освітнього процесу, оскільки підтримка (scaffolding – будівельні ліси), як і в будівництві, може демонтуватися в міру того, як учень може справлятися із завданнями самостійно.

Важливо наголосити на тому, що підтримка має надаватися саме у процесі навчання і вона може бути як тимчасовою, так і постійною.

Стратегії універсального дизайну

➤ Розширення можливостей навчання з використанням тематичних досліджень, музики, рольових ігор, спільного навчання, практичних занять, екскурсій, запрошених доповідачів, веб-комунікацій та ін.

➤ Вибір форм навчання, надаючи можливості для індивідуальної, парної і групової роботи, а також дистанційного. Використання різних матеріалів щоб уявити, проілюструвати і закріпити новий навчальний зміст — онлайн ресурси, відео подкасти, PowerPoint презентації, електронні книги.

➤ Організаційні підказки, довідкова інформація для вивчення нових концепцій з використанням картин, артефактів, відеороликів та інших матеріалів.

➤ Надання тимчасової підтримки для зменшення складності завдання.

➤ Надання навчального плану, начерків, резюме, навчальних посібників і копій слайдів PowerPoint.

➤ Різні інструкції — усно, у письмовій формі, щоб залучати учнів візуально.

➤ Використання слайдів, графіків і діаграм.

➤ Використання гнучких методів для оцінки, різні способи демонстрації знань учнями — візуальні, усні, письмове подання.

Приклади аспектів універсального дизайну

- Чіткі лінії видимості
- Регулятори гучності
- Вибір мови
- Рамповий доступ в басейнах
- Субтитри в телевізійних мережах
- Знаки з візуальним контрастом
- Веб-сторінки, які надають альтернативний текст для опису зображень
- Інструкція, яка представляє матеріал як усно, такі візуально
- Наліпки на кнопках управління обладнанням, які мають великий шрифт
- Музей, який дозволяє відвідувачам вибирати, слухати або читати описи та ін.
- Візуальні способи надання інформації
- Контрастні елементи
- Використання значків з текстовими мітками

Ресурсна кімната є прикладом удосконалення інклюзивного середовища та гармонізації навчання дітей з особливими освітніми потребами, приміщення ресурсної кімнати містить навчальну, соціально-побутову, ігрову зони та зону відпочинку. У кімнаті також є кухня для розвитку дитиною щоденних навичок, а також корекційні та наочні засоби для проведення розвивальних занять. Меблі в ній модульні, що дозволяє по-різному формувати робочі зони – індивідуальні та групові. Окрім того, приміщення оснащено телевізором, ламінатором, комп'ютерним обладнанням та принтером для роботи з додатковим навчальним матеріалом.

У ресурсних кімнатах діти можуть займатися з корекційним педагогом та дефектологом, практичним психологом, вчителем ЛФК (лікувальної фізичної культури) та іншими фахівцями, працювати за власним адаптаційним графіком. Там діти можуть розвивати життєві навички, вчитися, відпочивати, гратися.

Медіатека — це кімната, оснащена новітніми технологіями, які створюють відповідні умови для навчання дітей з особливими освітніми потребами. Візуально кімната поділена на зони: *перша зона* — з медіатехнічним обладнанням — використовується для розвивальних і корекційних занять з корекційними педагогами і практичним психологом. *Друга* — для розвитку моторики, пізнавальних процесів за допомогою інтерактивних ігор та роздавального матеріалу, наприклад — кінетичним піском, конструктором, магнітної абеткою. Є і *третья зона* — для релаксації, де можна провести психоемоційне розвантаження, що дуже важливо для учнів, які швидко втомлюються, для них важливий відпочинок і часта зміна діяльності. У зоні релаксації проводиться пальчикова гімнастика, дихальні вправи в супроводі асистента вчителя, практичного психолога, вчителя-дефектолога.

Зручні яскраві дивани, крісла, килим, стіл для піскової терапії, проектор, фліп-чарти (спеціальні дошки для маркерів, крейди, магнітів), багато полицок з книгами, іграшками – все для того, аби дитина відпочила, розслабилася.

Важливість використання сучасних візуальних методів навчання

Стрімке проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в життя людини та перенавантаження інформаційними потоками вимагають від сучасної освіти прийняття нових технологій, зміни способів навчання, способів подання навчальної інформації і запровадження нових технологій навчання, які були б ефективними в умовах сьогодення. Інформаційна насиченість сучасного світу вимагає спеціальної підготовки та певної адаптації навчального матеріалу перед його поданням учням, для того щоб у візуально доступному для сприйняття вигляді надати учням основні або необхідні відомості, які будуть зрозумілими, легкодоступними та легкозасвоюваними. Доцільність використання візуалізації навчальної інформації зумовлена необхідністю врахування когнітивних особливостей сучасного покоління учнів, а також потребою в компактному поданні навчального матеріалу у вигляді, найбільш зручному для його сприйняття, розуміння, засвоєння і запам'ятовування.

Візуальні методи навчання:

- ✓ Скрайбінг
- ✓ Буктрейлер
- ✓ Гіфки та соціальні мережі
- ✓ Інтелект-карти
- ✓ Інтерактивні книги та підручники
- ✓ Інтерактивні стрічки часу
- ✓ Інтернет-меми
- ✓ Лепбуки
- ✓ Хмари слів та ін.

Підсумки:

Усвідомлення та розуміння концепції інклюзивної освіти, складових інклюзивного навчання, таких як інклюзивна культура, інклюзивна політика та інклюзивна практика учасниками освітнього процесу.

Універсальний дизайн важливий не тільки для людей з особливими потребами, але й для більшості осіб нашого суспільства та є особливим підходом до навчання, який мінімізує бар'єри у навчанні та спілкуванні.

Універсальний дизайн є невід'ємною частиною інклюзивного простору та забезпечує основу для розроблення широкого спектру навчальних продуктів та доквілля з урахуванням потреб усіх учнів із самого початку.

Інформаційна насиченість сучасного світу вимагає прийняття новітніх технологій, спеціальної підготовки та певної адаптації навчального матеріалу для учнів, для того щоб у візуально доступному вигляді надати їм необхідні знання.

Для педагогів важливо знати не стільки діагноз дитини, скільки розуміти, які зміни потрібно внести у методи та стратегії викладання, формування інклюзивного простору для того, щоб забезпечити максимально активну і значущу участь усіх дітей у житті класу та школи.